

O CONSTITUȚIE PENTRU LIBERTATE II

Din seria „Suplimente Libertariene“

Procesul constituțional continuă

După trei ani de dezbateri anemice reflectând natura societății civile, abia acum, odată cu preluarea temei constituționale la nivelul președinției, intrăm în algoritmul prefigurat la început.

Pe de o parte, ne încearcă un sentiment de bucurie. Centrul de Analiză și Dezvoltare Instituțională (CADI), o organizație ce reunește reprezentanții curentului libertarian, clasic liberal și ordoliberal în România, a fost printre primele entități publice care au propus tema pe agenda publică. Lansarea ei cu succes în anul 2006, impunerea ei ca temă centrală în structura conferinței anuale a *think tank*-urilor *free market* din Europa în 2007 și grupajul *O Constituție pentru libertate I* de anul trecut semnalează toate interesul pentru procesul constituțional și, în același timp, angajarea într-un proiect social pe termen lung a noii generații liberale și libertariene de la noi.

Pe de altă parte, demararea procesului constituțional la nivelul instituțiilor statului este un motiv de teamă. Pentru că, fiind conștienți de disproporția uriașă dintre stat și societatea civilă, este oricând posibil ca rezultatul metamorfozei să fie o etatizare și mai evidentă. În general, reglajele cele mai fine la nivelul straturilor instituționale fundamentale sunt capabile să producă schimbări majore și neintenționate în toate aspectele vieții indivizilor. De asemenea, rămâne de văzut, în actuala conjunctură politică, în ce măsură puterea statului va devia de la termenii în care o voiam noi așezată.

Știm, însă, în spiritul teoriei lui James Buchanan, părintele renașterii constituționalismului clasic liberal în secolul XX, că procesul constituțional, în sensul de negociere a regulilor jocului, nu se termină niciodată, la fel cum nu are nici început. În timp ce zarurile se joacă acum, noi susținem principii și argumente care să folosească unei societăți civile viitoare, unei mulțimi mari de actori anonimi, dispersați și suficient de maturi încât să instituie și să mențină o adevărată constituție de tip liberal. Aici, argumentele sunt tot ce contează. Ceea ce facem este, în esență, să susținem poziții de principiu. Suntem conștienți că orice discuție tehnică, în absența unor principii călăuzitoare, se va împotmoli mai devreme sau mai târziu. Ne pro-

punem să infuzăm constant perspective liberale și libertariene, amintind mereu care este miza reală, dincolo de contextele politice ale momentului și de aspectele pur tehnice.

În cele 13 articole din paginile următoare autorii au în vedere principii ce au relevanță practică pentru ambele orizonturi de timp: cel îndepărtat și cel al jocului și antreprenoriatului politic de aici și acum.

Pentru cititorul limitat la acest orizont sunt folositoare două lucruri. Pe de o parte, diagnoze ale problemelor – formulări pârținitoare doctrinar, dezechilibre între funcțiile statului, contradicții și ambiguități care, inevitabil, lucrează în slujba autorităților – și pe de alta, propuneri de politici publice ușor aplicabile în chestiuni relativ mediatizate, precum descentralizarea administrativă, ordonanțele de urgență, controlul asupra serviciilor de informații.

Cititorul pregătit pentru un orizont mai larg se va bucura să găsească principii radicale de reformă: libera concurență în furnizarea serviciilor publice, privatizarea monedei, permisiunea dată structurilor nonguvernamentale, precum Bisericele, de a încheia contracte și adjuca dispute, eliminarea oricăror excepții constituționale în domeniul libertății de exprimare, selecția prin tragere la sorți a membrilor *Consiliului Superior al Magistraturii*, permisiunea unor mecanisme legislative alternative care eludează autoritatea legiuitoare obișnuită. Oricât de excentrice par, soluțiile nu sunt decât dezvoltări ale tradiției liberale clasice, încă un răsad exotic pe sol românesc.

Mulțumesc cu căldură autorilor colecției, prieteni și colegi la CADI. Mulțumesc aparte lui Dragoș Paul Aligică, Horia Terpe, Tudor Glodeanu pentru ajutorul constant și necondiționat, asociaților CADI nenumiți aici, și tuturor celor care vin săptămânal să participe la discuții și construiesc controverse și idei. La sfârșit și cel mai important, mii de mulțumiri *Fundației Konrad Adenauer* pentru ajutorul și încrederea pe care ni le dau în susținerea valorilor drepte.

Ionuț Sterpan

Centrul de Analiză și Dezvoltare Instituțională

RADU VIȘAN

O Constituție pentru ficțiunea noastră

Pentru arhitectii proiectului constituțional de la începutul anilor '90, autorii de inspirație liberală reprezentau o lectură exotica, dacă nu chiar eretică. „Specialiștii” care au redactat textul constituțional se formaseră intelectual și profesional într-o lume în care adevărul și dreptatea deveniseră subordonate voinței partidului, care se manifesta în funcție de conjuncturile și necesitățile momentului. Transformată într-o instituție la fel de banală ca oricare alta, justiția legitima o ficțiune ideologico-socială ce camufla bunul plac și interesele elitei politice de dinainte de 1989.

Justiția a fost domeniul lui „ca și cum”, pornind chiar de la „realitatea” pe care o institua însăși *Constituția* țării. Oricine era conștient de faptul că Legea fundamenatală nu era nimic mai mult decât o ficțiune, un construct menit a crea impresia referinței legale și a normalității. Acest fapt reieșea în mod evident din contradicțiile flagrante care existau între textul constituțional și modul în care acesta nu se aplica.

Elita politică instalată în primele luni ale anului 1990 i-a utilizat din plin pe acei juriști care caucionaseră sau contribuieră cu zel la formularea și susținerea practicilor „vechiului regim” și care acum erau chemați să rescrie Legea fundamenatală a țării. În acest fel, noua *Con-*

stituție avea să rămână în zona ficțiunii.

Obșnuiți cu practica realității contrafăcute, afirmată în permanență prin discursul ideologic, „eminenții” juriști au început refacerea fațadei regimului proaspăt înscăunat. Astfel, concepte precum „democrație”, „dreptate”, „libertate”, „demnitatea omului” sau „stat de drept” (după 2003) au fost destinate să ofere legitimitate constituțională noii formule de putere „emanate” din evenimentele revoluționare, fără însă ca ele să fie întărite ulterior de practica politico-socială. La fel ca și în cazul altor noțiuni ale vocabularului politic, acestea nu pot căpăta substanță doar prin simpla mențiune scriptică sau declarativă, ci au nevoie de o permanentă susținere instituțional-factuală. Posedând o cultură politică precară, cea mai mare parte a publicului a reușit să-și însușească doar prin aproximare contextuală înțelesul unor astfel de concepte, ce nu au reușit astfel să devină o miză reală, ci s-au păstrat în zona etichetelor discursive cu conținut incert.

Aparența normalității a fost întărită prin impunerea unei formule instituționale specifice regimurilor democratice. În realitate, însă, prin stabilirea atribuțiilor și a modului de funcționare a noilor instituții, pârgurile deciziei și implicit ale puterii au fost menținute la vârful piramidei politice, de regulă în afara for-

mulei instituționale reglementate. Echivocul instituțional și incertitudinea au servit drept premise reprezentanților clasei politice pentru a-și putea impune voința arbitrară.

Până la revizuirea *Constituției*, în 2003, ambele Camere ale parlamentului erau egale în sfera decizională, acest fapt producând adesea blocaje legislative. În prezent, apare o partajare între cele două Camere în funcție de materia legislativă, dar lentoarea și disfuncțiile birocratice se mențin, afectând procesul legislativ. De asemenea, regimul politic stabilit de *Constituție* este destul de incert, cel mai probabil fiind vorba de un regim parlamentar cu elemente de regim semiprezidențial, care au dus la manifestarea bicefalismului executiv. Procesul de legiferare a fost și el preluat în bună măsură de către guvern, prin practica emiterii ordonanțelor de urgență, în condițiile în care și parlamentul, și puterea judecătorească duc lipsă de pârguri adecvate prin care să poată realiza cu adevărat un control eficient asupra guvernului.

Toate aceste disfuncții sunt girate de *Curtea Constituțională*, instanță menită să garanteze conservarea „spiritului” care stă la baza tuturor acestor confuzii generate de actuala Lege fundamenatală. Mai nou, Curtea a devenit și un actor im-

portant în procesul de soluționare a conflictelor de natură politică, aceasta manifestându-și uneori competența chiar și în afara spațiului legitim.

Ambiguitatea instituțională, statuată prin textul constituțional, a deschis de-a lungul timpului calea abuzurilor și bunului plac, generând forme de putere care s-au manifestat în afara zonei de control și cenzură a instituțiilor publice. Proasta amenajare instituțională a restrâns aria de manifestare a libertății, făcând din garanțiile constituționale simple texte de lege care au putut fi supuse negocierii și arbitrariului decizional. Toate acestea, însă, nu au fost rodul întâmplării sau al suficienței profesionale, ci un efect urmărit, menit să faciliteze manifestarea informală a puterii prin aranjamente de culise.

Croită pentru a servi liderilor politici afirmați la începutul anilor '90 și vizu-nii interesate a acestora despre societate, actuala *Constituție* trebuie înlocuită cu un proiect nou, complet rescris, care să aibă la bază principiile liberale ale contractului social și ale națiunii civice. Ieșirea de sub spectrul ficțiunii nu poate avea ca premisă decât onestitatea intelectuală, imparțialitatea politică și referința permanentă la spiritul liberal al doctrinei constituționale.

VLAD TARKO

Pentru o Constituție lipsită de echivocuri

În raport cu ceea ce pot spera, în mod rezonabil, românii au o *Constituție* suficient de bună încât să nu ceară o rescriere de la zero. De fapt, ea nu este atât proastă, cât echivocă, pentru că nu statuează clar constrângeri ilegite, ci drepturi și libertăți în mod echivoc. Garantarea lor este condiționată de existența unor legi ulterioare scrise pentru a apăra interese speciale. În aceste condiții, drepturile garantate de *Constituție* nu mai sunt garantate în mod egal pentru toți, ci preferențial, pentru unii.

Un exemplu tipic este cazul despăgubirii prea mici în cazul confiscării unui teren, făcută în numele unui proiect public. Este acesta un abuz executiv sau însăși *Constituția* în acțiune? Conform articolului 44, (3), „*nimeni nu poate fi expropriat decât pentru o cauză de utilitate publică, stabilită potrivit legii, cu dreaptă și prealabilă despăgubire*”. Și, respectiv, (6): „*despăgubirile prevăzute în alineatele 3 și 5 se stabilesc de comun acord cu proprietarul sau, în caz de divergență, prin justiție*”. La prima vedere, *Constituția* garantează proprietatea privată chiar mai bine decât în SUA, unde *Constituția* spune doar că „*proprietatea privată nu va fi confiscată pentru uzul public fără o compensație justă*”. În România, avem și „*de comun acord cu proprietarul*”, care – se recunoaște – și-ar putea valoriza proprietatea mai mult decât estimarea de piață.

Realitatea este, însă, diferită. Autorul articolului pare să fi pierdut din vedere că sistemul juridic român e de tip francez, și nu anglo-saxon. În sistemul juridic de tip francez judecătorii nu fac decât să constate dacă legea a fost sau nu respectată, motiv pentru care corolarul „*în caz de divergență, prin justiție*” înclină balanța în mod inevitabil în favoarea sta-

tului și împotriva persoanei private. Statul pur și simplu stabilește prin lege că persoana respectivă nu are dreptate! Și *Constituția* însăși cere să existe o lege, pentru că exproprierea nu poate fi de „*utilitate publică*” decât prin lege. În consecință, apelul la justiția independentă este iluzoriu. Iar *Constituția* este părtașă la abuz, pentru că dă însăși metodologia pentru derularea lui.

Cele două alineate ar trebui simplificate: (3) „*Nimeni nu poate fi expropriat decât pentru o cauză de utilitate publică, cu dreaptă și prealabilă despăgubire*”. Și, respectiv, (6): „*Despăgubirile prevăzute în alineatele 3 și 5 se stabilesc de comun acord cu proprietarul*”. În plus, trebuie prevăzut în *Constituție*, nu în lege, ce este o „*cauză de utilitate publică*”. Numai în acest fel justiția ar putea fi independentă și scoasă din ipostaza de simplu aghiotant al guvernului.

Acest gen de analiză poate fi aplicat mai multor tipuri de garanții constituționale. Iată un alt exemplu: conform artico-

lelor 138 și 139, (1): „*Bugetul public național cuprinde bugetul de stat, bugetul asigurărilor sociale de stat și bugetele locale ale comunelor, ale orașelor și ale județelor [...]*” și (4): „*Bugetele locale se elaborează, se aprobă și se execută în condițiile legii*”. Și, respectiv, (2): „*Impozitele și taxele locale se stabilesc de consiliile locale sau județene, în limitele și în condițiile legii*”. Acest ultim alineat pare să

siliile locale sau județene”. În condiții de autonomie, am fi fericiți martori ai unei presiuni dinspre teritoriu spre centru pentru scăderea impozitelor naționale (pentru a-și păstra resursele locale) și ai unei competiții fiscale și instituționale între regiuni.

Cei familiari cu *Constituția libertății* a lui Hayek vor recunoaște în spatele propunerii mele unul dintre principiile fundamentale expuse de Hayek: acela că parlamentul trebui oprit să dea legi care nu au aplicabilitate universală, legi croite pentru a servi interesele unor grupuri sau clase speciale. Cu cât un stat e mai departe de acest ideal, cu atât mai puțin putem spune că e un stat de drept. Este absurd să vorbim de „*domnia legii*”, în opoziție cu domnia intereselor și dorințelor arbitrare ale celor aflați la putere, dacă legile însele pot fi croite pentru a servi unor interese speciale conform dorințelor puterii. Legile devin atunci numai o metodă de dominație a unora asupra celorlalți. Exact în această situație suntem azi: în forma lor actuală, întregul sistem de pensii, de învățământ, de sănătate sunt legi speciale. Iar aceasta, întrucât *Constituția* garantează drepturi în mod echivoc. Avem o *Constituție* atât de reglabilă, încât este practic subordonată legilor – ceea ce contrazice scopul unei constituții. Cum poți decide dacă o lege care instituie o expropriere este sau nu neconstituțională, dacă *Constituția* spune că exproprierea se face „*potrivit legii*”? Nu putem introduce azi în *Constituție* principiul hayekian. Dar dacă am limita cazurile în care puterea dăunează prea mult prin legi customizate „*inteligent*”, treptat, inteligența politicianilor ar fi orientată către direcții mai puțin ostile binelui public.

CONSTITUȚIE
INSTITUȚIE

GABRIELA DUMITRESCU

Ordonanțele de guvern – legi sau acte administrative?

Scopul fundamental al unei constituții este de a limita puterea și de a preveni abuzurile. Or, *Constituția României*, prin mecanismul delegării legislative, prevăzută în mod expres de articolul 115, consacră tocmai abuzul de putere al oricărui guvern instalat la conducerea țării. Îmi oferă o ocazie bună să repet cuvintele lui Sartori: „*Când domnia legii se transformă în dominația legislatorilor, se instaurează, în principiu, cea mai subtilă formă de oprimare: oprimarea «în numele legii»*”.

Problema pusă statului de drept, încă neconsolidat în România, o reprezintă controlul judecătoresc al actelor administrative, adică posibilitatea de a contesta într-o instanță ordinară, în fața unui complet de judecată, orice act administrativ și de a demonstra pe fond, cu probe, un eventual prejudiciu sau un abuz de drept în virtutea căruia să se solicite revocarea sau modificarea actului.

O parte din datele problemei sunt contradictorii. Pe de o parte, mecanismul delegării legislative prevăzute în articolul 115 din *Constituția României* dă guvernului două posibilități de a emite ordonanțe: simple – conform legii de abilitare – și de urgență – supuse ulterior aprobării parlamentului; ordonanțele simple ar putea fi și ele supuse aprobării parlamentului, „dacă legea de abilitare o cere” (art. 115, alin. 3). Pe de alta, articolul 61 din *Constituția României* dispune limpede că parlamentul este unica autoritate legiuitoare a țării. De asemenea, conform

alin. 5 al articolului 115 din *Constituție*, ingerința guvernului este permisă în domeniul ce sunt protejate de legile organice, prin ordonanțe de urgență, deși prevederile alin. 6 arată că ordonanțele de urgență nu pot afecta regimul instituțiilor fundamentale ale statului. Or, instituțiile fundamentale ale statului sunt tocmai cele apărute expres de *Constituție* prin procedura legii organice, la articolul 73, alin. 3.

În ce privește controlul judecătoresc, articolul 126, alin. 6 din *Constituția României* garantează textual controlul judecătoresc al actelor administrative ale autorităților publice pe calea contenciosului administrativ. Să facem, însă, comparație cu modelul original – sistemul constituțional francez. *Constituția Franței* prevede și ea prin articolul 38 posibilitatea delegării legislative, parlamentul având posibilitatea de a vota o lege de abilitare prin care guvernul este împuternicit să emită ordonanțe pe perioadă limitată. În ambele *Constituții* legea de abilitare este adoptată conform procedurilor legilor ordinare.

În timp ce *Constituția României* recunoaște ordonanțelor de guvern calitatea de acte administrative (art. 126, alin. 6), cea a Franței nu este tranșantă în acest sens, dar, conform jurisprudenței, ele sunt acte administrative. Din aceste considerente, în Franța, ordonanțele pot fi atacate direct la instanțele judecătorești pentru abuz de putere de către persoanele ale căror interese au fost afectate de actele respective. Când este sesizat cu o acțiune privind o ordonanță contestată pen-

tru abuz de putere, judecătorul administrativ poate anula această ordonanță după ce constată că, de exemplu, aceasta nu respectă limitele fixate de legea de abilitare sau că aceasta este contrară principiilor și valorilor constituționale sau con-

trară unui principiu general de drept. Doar dacă ordonanța este ratificată de parlament, ea nu mai este considerată act administrativ și nu mai poate fi contestată în instanță.

Spre deosebire de *Constituția Franței*, cea a României prevede două feluri de ordonanțe, simple și de urgență, însă acestea nu pot fi contestate direct la instanțele de contencios administrativ decât dacă, în prealabil, au fost declarate neconstituționale de către *Curtea Constitu-*

țională. Aceasta le conferă implicit atributele unei legi, și nu ale unui act administrativ, în defavoarea cetățenilor, care nu se pot apăra contra abuzului de putere, precum în Franța, dovedind cu probe prejudiciul într-o instanță ordinară.

Este adevărat că există condiții materiale de emiteră a ordonanțelor de guvern, dar ele sunt ineficiente. În general, în România, actele administrative, de la ordonanțe de urgență până la hotărâri ale guvernului și ordine ale miniștrilor, au în cadrul instanțelor judecătorești putere de lege, judecătorii fiind ținuti să aplice prevederile acestora spețelor supuse judecății. Iar dintre toate, domeniul fiscal este cel mai grav afectat de excesul de norme imprevizibile și instabile.

Limitele legale ale puterii administrației sunt „breșa îngustă” – în cuvintele lui Friedrich Hayek – prin care poate dispărea în timp libertatea și proprietatea persoanelor. Faptul că judecătorii sunt obligați să respecte și să aplice normele din ordonanțele de guvern, asemenea legilor emise de parlament, cazurilor pe care le au de soluționat are drept consecință impunerea politicii unui guvern instanțelor judecătorești, ceea ce constituie azi cel mai semnificativ abuz în raporturile cu cetățenii. Mises avertiza de mult că delegarea puterii este principalul instrument al dictaturii moderne.

Nu putem evita excesul de legislație abuzivă dacă nu renunțăm la delegarea legislativă. Altfel, vom ajunge să negăm democrația și valoarea libertății înainte de a fi apucat să ne bucurăm de beneficiile lor. Instabilitatea normativă este unul dintre fenomenele care discreditează democrația și sufocă libertatea de acțiune, iar imposibilitatea de a sancționa abuzul de putere într-o instanță de judecată ordinară face ca articolul 126, alin. 6 din *Constituția României*, conform căruia controlul judecătoresc al actelor administrative este garantat, să rămână o formulare ridicolă lipsită de substanță.

TUDOR GLODEANU

CSM: o propunere de reformă

Constituția României, ediția revăzută și adăugită din 2003, dedică două articole *Consiliului Superior al Magistraturii*. Aflăm din ele nu doar că CSM este garantul independenței justiției, dar și cum sunt selectați membrii Consiliului, care e procedura de vot în cadrul ședințelor, care e durata mandatului unui membru CSM etc. Atenția constituțională exagerată pentru detaliu depășește grija normală pentru stabilitate instituțională și devine o piedică în calea reformării profunde a CSM, care ajunge să depindă de revizuirea *Constituției*. De aici, necesitatea de a include tema reformei Consiliului în orice dezbatere referitoare la o eventuală reformă constituțională.

Și, s-o spunem fără ocolișuri, nu sunt multe instituții în țara asta care să aibă o mai mare nevoie de reformă decât CSM. Un inventar al criticilor legitime la adresa instituției se găsește în excelentul raport al *Societății pentru Justiție* intitulat *Sistemul juridic din România* și dat publicității în septembrie 2006. Să precizăm că neregulile inventariate de raport sunt, în marea lor majoritate, direct imputabile meniului de stimulente perverse pus în joc de legislația în vigoare (legea nu penalizează abuzuri flagrante precum: nedepunerea la timp a declarațiilor de avere, secretizarea ilegală a unor ședințe de Consiliu, presiunile făcu-

te asupra unor magistrați în cazuri în care sunt implicați membrii Consiliului etc.).

La defectele legislației, *Constituția* adaugă și un mecanism de selecție deficiente, înlesnind accesul în Consiliu al persoanelor cu autoritate ierarhică și vechime în sistemul juridic de dinainte de '89, așadar al unor potențiali adversari ai reformei. Această contraselecție are loc la lumina zilei, printr-o metodă a cărei legitimitate nimeni nu s-ar mai gândi azi s-o pună la îndoială, și anume prin votul liber exprimat al magistraților. Trebuie, însă, să ne ferim de concluzia pripită că membrul tipic al Consiliului e imaginea în oglindă a magistratului român. Nu, explicația acestei contraselecții nu rezidă în calitatea umană inferioară a magistraților cu drept de vot. Rezultatul votului menit să selecteze membrii CSM e consecința normală a oricărei situații în care concurează șefii cu subalternii pentru voturile celorlalți subalterni. Cei interesați pot consulta presa vremii pentru detalii cu privire la presiunile menite să descurajeze candidații fără pedigree corespunzător, care au însoțit alegerile pentru CSM din 2004.

Ne aflăm, așadar, într-o situație de loc de invidiat: nu doar că legislația nu penalizează abuzurile, dar mai și permite popularea Consiliului cu persoane care au toate motivele să le comită!

Și totuși, s-ar părea că speranțe avem,

întrucât orice diagnostic care blamează legislația prost întocmită prefigurează o soluție firească: să se schimbe legea, dacă legea e problema! Nimic mai simplu, în aparență, numai că experiența ne învață că legile bune sunt greu de adoptat, iar cele perfecte, imposibil. Procesul de legiferare e lung și sinuos și niciun inițiator de lege nu-și poate impune viziunea în detaliu. Toți trebuie să facă compromisuri, menite să aline neliniștile mai mult sau mai puțin vinovate ale celor afectați de legile în cauză. Când în discuție e însăși revizuirea *Constituției*, nevoia de compromis e și mai stringentă și impune legiuitorului stabilirea unei liste de priorități. Care modificare a legislației e mai importantă? Există vreuna care, adoptată prima, să crească șansele adoptării celorlalte, de exemplu, prin slăbirea opoziției la reformă din interiorul sistemului?

Teza acestui articol e că în capul listei de priorități trebuie să stea o schimbare radicală a mecanismului de selecție a membrilor CSM, care să limiteze accesul în Consiliu al magistraților ostili reformei. Acest deziderat nu poate fi realizat prin simple reglementări având ca scop prevenirea intimidării contracandidaților de către candidații cu funcții de conducere. Aceștia au la dispoziție suficiente modalități netransparente de a le face viața grea subordonaților, astfel în-

cât regulile menite să descurajeze astfel de practici sunt condamnate din start la ineficiență. Măsuri de tipul lustrăției sau echivalente vor fi neîndoielnic respinse de cei vizați. Atunci, ce ne rămâne de făcut? Ei bine, oricât de radical ar suna, soluția e să renunțăm cu totul la mecanismul de selecție actual și să-l înlocuim cu unul care nu recurge în niciun fel la vot. Alternativa nu e, cum s-ar crede, numirea discreționară a magistraților în CSM, ci selecția lor aleatorie. Metoda selecției prin tragere la sorți nu e deloc nouă: se știe că în lumea anglo-saxonă e practică cu succes pentru selecția juraților.

Ea ar rezolva problema noastră, anulând avantajul necinstit de care se bucură persoanele cu funcții de conducere (și, implicit, cu state vechi în sistemul antedecembrist) la alegerile pentru CSM. Deloc de neglijat este și faptul că selecția prin tragere la sorți, conjugată cu creșterea numărului de membri ai Consiliului și cu scăderea drastică a duratei mandatelor acestora, ar transforma CSM într-un microcosm al corpului de magistrați. Meritele unei astfel de transformări nu pot fi trecute cu vederea: pe de-o parte, fiecare membru CSM și-ar pierde din putere și, implicit, din ocaziile de a pune în pericol reforma sistemului juridic; pe de altă parte, corpul magistraților, luat în întregime, ar dobândi pentru prima dată un loc la masa la care se hotărăsc destinele justiției.

Nu ne mai rămâne decât să sperăm că propunerea schițată aici va fi cântărită pe baza meritelor și neajunsurilor ei intrinseci, și nu pornind de la iluzia puterii pe care ne-o dă votul. În cazul magistraților puși să-și aleagă șefii, nu e doar o iluzie vădită, ci și una periculoasă.

HORIA TERPE

Premisele autoguvernării locale

Coerența diferitelor alegeri constituționale care trebuie făcute nu poate fi asigurată decât prin asumarea explicită a unor criterii care să le poată ghida. Unul dintre acestea pare a fi critic din perspectiva libertății, și anume, cel potrivit căruia construcția logică a unei arhitecturi constituționale este de jos în sus – de la cetățean către stat, de la entitățile politice individuale la cele compozite. Aplicarea sa consecventă ar fi de natură să asigure atât premisele autoguvernării locale și regionale, cât și corespondența dintre constituție și valorile, normele informale și comportamentele denumite generic „cultura politică”.

În cazul României se pune problema: ce anume poate fi găsit la nivel local pe care să se poată reconstrui entitatea politică lărgită? Și, în mod specific, este sau nu necesară înlocuirea județelor cu regiuni?

Nivelul local este marele perdant al inerției tradiției administrative a statului centralizat. Pe de o parte, funcționarea sa este constrânsă de o serie de norme legislative inadecvate și birocratice în natura lor (reminiscente impuse inițial ca precondiție a funcționării modelului centralizat), iar, pe de altă parte, marea parte a resurselor bugetare provin din redistribuția rezultată prin sistemul fiscal și bugetar centralizat. Pentru ca nivelul local să funcționeze ca o entitate politică adevărată este necesar ca rigiditatea acestor norme să fie înlocuită prin libertăți de autoguvernare extinsă (susținute de un sistem fiscal corespunzător). Nu este nici necesar și nici dezirabil să existe uniformitate administrativă la nivelul local

pe întreg teritoriul României, ci, dimpotrivă, diversitatea și competiția instituțională trebuie încurajate.

Dacă până azi *Constituția* nu asigura entităților politice locale premisele instituționale ale autoguvernării, încorsetând practic energiile individuale de implicare democratică, cum ar trebui procedat

(eventual decupate pe actualele regiuni de dezvoltare) trebuie precedată de două observații. Prima este că asimetria de resurse și putere dintre statul centralizat și nivelul regional – în condițiile în care întreaga societate era săracă – s-a atenuat prin dezvoltarea economică din ultimii ani; unii spun chiar că s-a inversat. A

este că o unitate administrativă de mărimea unui județ actual este ușor de capturat de către un individ sau de un grup restrâns de interese. Un astfel de actor monopolizează în primul rând relația administrativă și politică dintre un județ și nivelul central – resursa cheie care, în sistemul actual, controlează cele mai valoroase oportunități. Lărgind spațiul de joc, acești actori sunt puși în competiție, iar sistemul devine mult mai dificil de capturat.

Prin același raționament, structurile asociative ale cetățenilor (mai ales cele care au sau caută să aibă un impact public ori politic) nu pot deveni jucători relevanți decât în condițiile în care spațiul lor de dezvoltare este suficient de larg. În plus, prin extinderea nivelului intermediar crește și diversitatea oportunităților de asociere.

Din aceste motive, ne vom confrunta cu un set de probleme la nivel practic, provocate de simultaneitatea reformei constituționale și creării premiselor instituționale necesare autoguvernării. De pildă, în timp ce acordarea libertății de autoguvernare comunelor și orașelor este ușor de realizat, nu același lucru se poate spune despre înlocuirea județelor cu regiuni: într-o primă fază, regiunile vor fi lipsite de reprezentare politică în raport cu județele, care vor căuta să își apere statutul actual. În aceste condiții, cea mai probabilă variantă este tocmai cea exclusă din start ca inacceptabilă: supraviețuirea județelor și introducerea unui strat suplimentar de birocrăție regională.

LEGE
REGIUNE
JUDEȚTTT!

pentru a inversa efectul negativ? Funcția desuetă a normelor administrative uniforme poate fi suplinită prin întărirea democrației directe locale: utilizarea frecventă a referendumurilor locale și instituirea de consilii locale lărgite (cu participarea liberă și pe baze regulate a membrilor comunității). Această schimbare ar fi de natură să aplice în mod efectiv principiul subsidiarității și, în plus, ar stimula asociativitatea – principala școală a culturii politice democratice.

La primul nivel compozit, discuția privind opțiunea între păstrarea județelor și înlocuirea acestora cu regiuni

doua este constatarea eșecului descentralizării administrative – proces încă susținut de reformiștii administrației publice, în lipsa a ceva mai bun.

Eliminând de la bun început posibilitatea coexistenței județelor și regiunilor (care ar presupune un nivel inacceptabil al birocrăției), există două argumente – în afara celor privind economiile de scală care ar putea fi realizate – care pledează în favoarea înlocuirii județelor prin regiuni.

Cel mai important derivă din observația funcționării „baronilor locali” – fenomen vizibil mai ales în ultimii ani. Ideea

ANDREI TRANDAFIRA

Inițiativa cetățenească

Entuziasmul postrevoluționar cu privire la noua democrație s-a transformat treptat, dar sigur într-o apatie generală a cetățenilor la adresa lumii politice. Pasiunea cu care oamenii participau la manifestațiile de susținere politică în primii ani ai democrației autohtone și, pentru un exemplu recent, proiecte precum schimbalumea.ro arată, fără îndoială, capacitatea intuitivă a oamenilor de a înțelege mecanismele democratice fundamentale. Ce s-a întâmplat, între timp, și ce putem face pentru a remedia problema?

La origine, în Grecia Antică, democrația însemna că membrii cetății (cetățenii de azi) deliberau și decideau împreună cursul politicii. Astăzi, această practică a democrației directe nu numai că nu mai e pusă în valoare, dar chiar și legitimitatea ei ar putea părea îndoielnică. Trăim într-o eră a democrației reprezentative, iar acest lucru este manifest în ponderea pe care o are, în textul constituțional, descrierea instituțiilor politice fundamentale specifice. Pe alocuri, există și mențiuni simbolice ale instituțiilor specifice democrației directe: dreptul de petiționare, inițiativa cetățenească și referendumul. Și totuși, democrația reprezentativă a apărut ca soluție la o problemă care era insurmontabilă în paradigma democrației directe: numărul imens de cetățeni ce constituiau noile state-națiuni și, prin urmare, imposibilitatea ca aceștia să-și pună interesele în acord prin metode directe.

Prețul plătit a fost semnificativ: puterea politică a cetățeanului s-a redus la puterea pe care i-o conferă exercitarea dreptului de vot. Iar apatia omniprezentă astăzi este un efect direct al faptului că din ce în ce mai mulți au conștientizat inutilitatea practică a acestui gest mai mult simbolic decât politic. Logica politicii reprezentative este mult mai asemănătoare cu cea a unei loterii. Ziua alegerilor este ziua „Marii Loterii”, iar după ce se stabilesc fericirii câștigători, încep negocierile pentru împărțirea beneficiilor.

În acest moment este necesară o precizare. Miza argumentului pe care îl aduc nu este o încercare idealistă și naivă de a spune că trebuie să revenim la o democrație populară, care să înlocuiască democrația reprezentativă. Un principiu fundamental al menținerii libertății individuale este principiul separării puterilor în stat, principiu ce este și piatra de temelie a actualelor sisteme democratice. Dimpotrivă, argumentul de aici este tocmai că, dincolo de separarea puterii în interiorul clasei politice, este nevoie și de o demonopolizare a puterii politice din apanajul elitei politice către cetățean.

Teoretic, aceste instrumente există. Dacă un cetățean are un proiect de lege, atunci nu trebuie decât să strângă 100.000 de semnături și ea va intra pe ordinea de zi a parlamentului. Desigur, presupunând că se ajunge până acolo, în cazul în care parlamentul respinge pro-

iectul respectiv, povestea a luat sfârșit. De asemenea, deși principiile descentralizării și autonomiei locale sunt amintite în *Constituție*, posibilitatea inițiativei cetățenești este avută în vedere doar la nivel național. Cu privire la aceste două aspecte, merită menționat exemplul Statelor Unite. Deși posibilitatea inițiativei cetățenești este recunoscută doar în aproximativ jumătate dintre state, totuși, strângerea numărului necesar de semnături (care variază între 3 și 15% din numărul votanților) trimite proiectul de lege respectiv spre ratificare prin vot popular, punând astfel în paranteză autoritatea legislativă. În plus, inițiativele cetățenești pot fi întreprinse atât la nivel federal, cât și statal sau local.

În România, instrumentele politice alternative pe care le au la îndemână cetățenii sunt inutilizabile. Este suficient să încerci să-ți amintești măcar o tentativă de inițiativă cetățenească care să fi fost cât de cât aproape de succes, pentru a-ți da seama cât de fezabilă este metoda. Există două explicații concurente ale acestui fenomen. Prima pune acest eșec pe seama nepăsării populației, aceeași nepăsare care duce la prezența extrem de scăzută la vot. Este vorba de o logică care vede în nepăsarea populației cauza acestor fenomene și care, eventual, admiră sacrificiul politicienilor de a încerca să facă ceva pentru acești cetățeni indolenți. Cealaltă explicație pleacă de la neputința cetățenilor de a face ceva,

dincolo de actul electoral. În această logică, nu există inițiative cetățenești din cauza costurilor foarte mari de a întreprinde cu succes o astfel de acțiune, costuri ce depășesc cu mult disponibilitatea unui cetățean obișnuit. Cât de donquijotesco ar fi efortul unui cetățean care ar depune efortul de a strânge 100.000 de semnături, pe hârtie, dintr-un sfert din județele țării, pentru ca în final să afle că inițiativa lui a picat la votul parlamentarilor?

Și totuși, se poate face ceva pentru a reda încrederea cetățenilor că eforturile lor politice pot avea un rost? În primul rând, problemele care te afectează în mod direct și în privința cărora deții informație relevantă sunt cele de la nivel local. În al doilea rând, trăim în era Internetului și există metode sigure și eficiente de a ne exprima adeziunea la o inițiativă cetățenească de la propriul calculator. Cât despre riscurile la care ne expunem prin permiterea accesului la decizia politică a cetățenilor (promulgarea unei legi concepute de cetățeni), ne putem baza pe aceleași mecanisme instituționale (*Curtea Constituțională*) care ne protejează împotriva aberațiilor politicienilor.

În concluzie, e nevoie de un articol clar și explicit în *Constituție* care să scadă semnificativ costurile realizării unor astfel de inițiative și de proiecte civice care să susțină demersuri legislative alternative.

SORIN CUCERAI

Locul serviciilor de informații în arhitectura constituțională

În paralel cu proiectul constituțional, *Centrul de Analiză și Dezvoltare Instituțională (CADI)* a inițiat de câteva luni și o dezbatere publică despre raportul dintre libertate și securitate. În luna decembrie, împreună cu revista 22, CADI a publicat un supliment al revistei în care demnitari, membri ai lumii academice și ai societății civile își expuneau punctul de vedere în această chestiune.

Rândurile de față răspund ambelor preocupări. Poate părea curios să adresezi problema serviciilor de informații într-o dezbatere privitoare la *Constituție*. Dar, dacă prin „Constituție” înțelegem mai degrabă o arhitectură constituțională, un mod de a reflecta asupra locului fiecărei instituții publice și a fiecărei puteri într-un ansamblu unitar și coerent menit să garanteze libertatea individuală și drepturile cetățenești, lucrurile capătă sens.

Când vorbim despre „controlul asupra serviciilor de informații”, ar trebui, cred, să înțelegem, prin această sintagmă, controlul asupra bugetului respectivei servicii (și asupra execuției bugetare) și, în același timp, controlul asupra legalității acțiunilor lor. În acest al doilea sens, trebuie să avem în vedere nu doar dacă acțiunile serviciilor de informații au loc cu respectarea legilor în vigoare, ci și dacă ele respectă drepturile și libertățile fundamentale ale cetățenilor în slujba cărora acționează aceste servicii.

Există o opinie, susținută în primul

rând de autorități, conform căreia, de vreme ce ne aflăm într-o stare de război – cel „împotriva terorismului” –, drepturile și libertățile cetățenești trebuie limitate (uneori chiar sever, așa cum se întâmplă în Statele Unite, din momentul în care a intrat în vigoare legea numită – probabil cu o ironie involuntară – *Patriot Act*). Nu vreau să discut aici dacă această opinie este sau nu întemeiată. Cred însă că, dacă, din diverse rațiuni, se ajunge la limitarea anumitor drepturi și libertăți, acest lucru ar trebui compensat printr-un control încă și mai riguros asupra serviciilor de informații. În caz contrar, nu facem altceva decât să pavăm drumul către tiranie.

Serviciile de informații dețin, prin însăși natura activității lor, o anumită putere care este potențial periculoasă atât pentru cetățeni, cât și pentru instituțiile statului de drept. În consecință, limitarea acestei puteri (prin anularea, pe cât posibil, a dimensiunii ei maligne) reprezintă o obligație pentru oricine ia în serios valorile liberale.

Să observăm, însă, că serviciile de informații nu reprezintă singurele instituții cu potențial malign asupra unei ordini a libertății. Guvernul însuși are exact același potențial, după cum uneori chiar și parlamentul (prin puterea de a emite legi care alterează cadrul constituțional). În cazul parlamentului, soluția găsită a fost înființarea unei *Curți Constituționale*;

le; în cazul guvernului, soluția a fost chiar regimul parlamentar, în care puterea executivă este subordonată celei legislative, iar puterea judecătorească este independentă. Putem găsi soluții similare și în cazul serviciilor de informații?

Eu cred că da. Ele ne sunt sugerate chiar de regimul parlamentar. În primul rând, cum într-un astfel de regim, Executivul este subordonat Legislativului, punerea serviciilor de informații sub autoritatea guvernului ar întări controlul parlamentar asupra acestora. Cred, însă, că aceste servicii nu ar trebui puse sub autoritatea primului ministru, ci mai degrabă sub cea a *Ministerului de Interne*. Probabil că cea mai bună soluție din acest punct de vedere ar fi înființarea unui post de secretar de stat în cadrul *Ministerului de Interne* care să răspundă de cele două principale servicii de informații (în cazul României, de *SRI* și *SIE*).

În felul acesta, Executivul ar avea un dublu control asupra respectivelor servicii. Pe de o parte, ar exista controlul direct pe care ministrul de Interne îl exercită asupra lor. Pe de altă parte, prim-ministrul ar exercita un control indirect prin aceea că ministrul de Interne îi este subordonat.

În același timp, Legislativul ar avea, la rândul său, un dublu control asupra serviciilor de informații. Controlului exercitat de comisiile de specialitate i s-ar adăuga și cel pe care parlamentul îl exercită

asupra guvernului. Un guvern care își exercită prost atribuțiile de control asupra celor două servicii poate fi amenințat cu o moțiune de cenzură. Pe de altă parte, ministrul de Interne răspunde el însuși, în mod direct, în fața parlamentului. El riscă o moțiune simplă în cazul în care nu și-ar exercita cum se cuvine autoritatea asupra serviciilor de informații.

În plus, nu trebuie să uităm că miniștrii sunt oameni politici și că prim-ministrul este, de regulă, șeful partidului care a obținut cele mai multe mandate în parlament (deși există și cazuri de coaliții în care șeful partidului mai mic devine prim-ministru, asigurându-se astfel că partidul său nu este „dispensabil”). În aceste condiții, răspunderea directă în fața parlamentului (și cea indirectă, față de propriul partid și de electoratul acestuia) obligă practic guvernul să exercite o bună autoritate asupra serviciilor de informații – și, în plus, să acorde o mai mare atenție drepturilor și libertăților cetățenilor săi. Din acest punct de vedere, merită să observăm că, sub constrângerile aceluiași „război împotriva terorismului”, regimul parlamentar britanic a introdus limite mult mai modeste în exercitarea drepturilor și libertăților cetățenești decât regimul semiprezidențial din Statele Unite.

În fine, probabil că, după model britanic, ar merita luată în considerație și înființarea unui tribunal destinat exclusiv judecării eventualelor abuzuri comise de serviciile de informații împotriva cetățenilor obișnuiți, a companiilor și chiar a instituțiilor statului. Puterea judecătorească va avea astfel, la rândul ei, un dublu control asupra serviciilor respective: atât unul direct, prin tribunal, cât și unul indirect, prin *Curtea Constituțională*. Prin urmare, fiecare dintre cele trei puteri ale statului va exercita propriul său control asupra celor două servicii.

IONUȚ STERPAN

Aservirea constituțională a Bisericii

De ce trebuie separat statul de Biserică? Răspunsul imediat și (cel mai superficial) ce ne vine în minte se referă la discriminarea arbitrară: unde ar duce un tratament legal preferențial pe baza confesiunii religioase? Altul, mai profund, ține de monopolul asupra legii. Sistemul instituțional degenerează când indivizii nu au la îndemână aranjamente instituționale alternative. Dacă o elită politică o domină instituțional pe cea religioasă, ea deține monopolul asupra regulilor „bune”. La fel, dacă elita religioasă se află în poziția dominantă. Avem la dispoziție teribile ilustrări ale fundamentalismului religios, rigid, impermeabil la argumente de tip „răul cel mai mic” și închis la compromisuri. Puțini văd, însă, că ceea ce-l face teribil nu este atât fundamentarea teologică a legilor, cât faptul că indivizii nu au opțiunea de ieșire. Din acest punct de vedere, monopolul instituțional incontestabil al statului este la fel de rău.

Dacă britanicii de religie mozaică, și mai nou musulmană, se bucură azi de tribunale alternative cu jurisdicție definită și operând numai cu acordul părților, trebuie să vedem acest lucru ca pe o recunoaștere a autonomiei Bisericilor în condițiile libertății individului. Nu este un pas spre teocrație, întrucât aranjamentul instituțional pluralist blochează acest drum.

Spectrul teocratic oricum nu există în contextul României. Aici, problema vine din cealaltă direcție. Nu e acum nevoie să ținem Biserica departe de stat, ci să ținem departe statul de Biserică. Amestecul sis-

tematic al statului a deformat și rahitizat forța spirituală și civică a Bisericii.

Cea mai insidioasă formă de aservire este finanțarea de la buget. De ce trebuie oprită finanțarea Bisericii de către stat? Răspunsul liberal este: din același motiv pentru care trebuie oprită finanțarea de către stat a tuturor sectoarelor activității umane. Dacă subvenționezi sistematic industria națională a pantofilor, oare ce se întâmplă cu calitatea pantofilor? Este poate vulgar să descriu simptomele particulare ale decăderii. Știm ce înseamnă venitul constant și instituțional deconectat de preferințele consumatorilor. Putem aplica acest model și la Bisericile și parohii finanțate de stat? În mod cert. Rezultatele se văd cu ochiul liber.

Păcat. Tot ce numim autonomie individuală în cultura occidentală se datorează în mare măsură religiei creștine. Resursele ei pot fi neprețuite pentru fundamentarea și consolidarea culturii capitaliste. Creștin-democrația și mișcarea politică populară europeană, mulțimea de *think tank*-uri conservatoare și – pentru un exemplu autohton – inovațiile teoretice de la *Institutul Mises-România* (oare de ce dezvoltările cele mai interesante au loc în centre private?) sunt semne că aceste resurse pot fi valorificate.

Că nu sunt valorificate de Biserică se datorează, însă, aservirii ei constituționale. Într-un aranjament instituțional liberal, articolul 29 alin. 3 din *Constituția României* ar putea arăta astfel: „cultele religioase sunt libere și se organizează

potrivit statutelor proprii”. În realitate, el are atașată o clauză care anulează forța mesajului: cultele religioase sunt libere și se organizează potrivit statutelor proprii, „în condițiile legii”. În ce măsură îi anulează forța? Numai parcursul anilor de dezvoltări legislative ne poate răspunde. E amuzant că, spre deosebire de o constituție normală, menită să condiționeze legislația viitoare, *Constituția României*, dimpotrivă, se plasează sub condiționările legii viitoare.

Dacă statutarea libertății e permanent sub semnul ambiguității, constrângerile sunt redactate precis. Articolul 48 alin. 2 neagă autonomia Bisericilor într-o activitate esențială: căsătoria religioasă poate fi celebrată numai după căsătoria civilă. Cu alte cuvinte, căsătoria religioasă este imposibilă fără aprobarea statului. Două instituții fundamentale ale societății civile, religia și familia, sunt controlate dintr-o singură mutare.

Articolul 29 alin. 5, însă, constituie adevărata mină de aur pentru cercetarea socială – într-o lume mai bună, el ar suna astfel: cultele religioase sunt autonome față de stat. Realitatea este că articolul are atașată o clauză care, aparent, întărește mesajul, dar îl emasculează în mod pervers: cultele religioase sunt autonome față de stat „și se bucură de sprijinul acestuia”. Sprijinul statului este mărul otrăvit și aici stă rădăcina instituțională a problemelor care îi tulbură deopotrivă și pe seculariștii militanți, și pe credincioși.

Pentru seculariști, bucuroși că eurocul-

tura progresistă a câștigat de mult canalele oficiale ale mass-media și ale sistemului educațional public, este exasperant că Biserica se folosește de aparatul de constrângere al statului pentru a-și avansa agenda materială pe banii contribuabililor.

Credincioșii deplâng situația Bisericii și trenul consecințelor – alienarea indivizilor de instituția Bisericii și de religie ca atare. Dacă nu au intuiție liberală sau instrucție în științele sociale, li se pare că acestea se întâmplă în pofida, nu din cauza sprijinului statului și dau vina probabil pe cultura consumeristă. Dacă, însă, le au, vor ști împotriva cui să se revolte. Organizația chezașă unei religii care a inventat și impus contra curentului libertatea de autoritatea politică este înjosită azi în postura de slujbaș a statului și hrănită din prada impozitată la nivel național.

Și unii, și ceilalți ar trebui să admită că finanțarea și aservirea sistematică a Bisericii de către stat e dăunătoare și credincioșilor, și ateilor, și responsabilității și libertății. Autonomia Bisericii ar fi un pas spre demonopolizarea instituțiilor precum căsătoria și arbitrajul legal, și ar putea recrea comunitățile pe baze individualiste.

COSTEL STAVARACHE

Limitarea libertății de exprimare în Constituția României

Constituția României apără doar parțial libertatea de exprimare. Vedem asta citind articolul 30, unde libertatea de exprimare este tratată explicit. Articolul începe bine, dacă citim doar primele 4 alineate. Aici, aflăm că libertatea de exprimare este inviolabilă (30.1), că cenzura de orice fel este interzisă (30.2), că nicio publicație nu poate fi suprimată (30.4). În principiu, aceste alineate legiferează corect lucruri care țin de esența libertății de exprimare.

Din păcate, lucrurile nu se termină aici.

Articolul 30, 6: „*Libertatea de exprimare nu poate prejudicia demnitatea, onoarea, viața particulară a persoanei și nici dreptul la propria imagine*”. Și (7): „*Sunt interzise de lege defăimarea țării și a națiunii, indemnul la război de agresiune, la ură națională, rasială, de clasă sau religioasă, incitarea la discriminare, la separatism teritorial sau la violență publică, precum și manifestările obscene, contrare bunelor moravuri*.”

Contrazic ele libertatea delegată în primele 4 alineate?

Ce fac când găsesc un blog care defăimează țara? Aleg alineatul 2 (cenzura de orice fel este interzisă) sau pe 7? Aceeași problemă dacă blogul încalcă „*dreptul la imagine al cuiva*”. *Constituția* indică două drumuri opuse.

Sau poate n-o contrazic. Poate alineatele 6 și 7 constituie excepții sau limitări care precizează înțelesul termenilor de la alineatele anterioare, „*libertate*”, „*cen-*

zură”, „*publicații*”. Însă, dacă e așa, atunci *Constituția* le îngustează atât de mult înțelesul încât nu mai au nimic de-a face cu înțelesul obișnuit. Pur și simplu, *Constituția* vorbea despre altceva, nu despre libertate, așa cum o știm.

Probabil că aceste excepții, se va spune, își au rostul lor. Argumentul în favoarea libertății cuvântului a fost să nu interzicem opinii pentru că pierdem adevăr. Or, *Constituția* interzice doar injuriile și apără demnitatea și onoarea. Nu teoriile științifice sau activitățile legate de descoperirea adevărului. Până la urmă, ce poate fi rău să-ți respecti țara, să nu vorbești pe alții de rău, să nu îndemni la ură și să te porți frumos?

Dar cât de rău este să nu o respect? Oare ar trebui să ne temem? Și nu cumva manifestarea disprețului este indispensabilă în activitățile legate de descoperirea adevărului? Noi, până acum, creдем că libertatea de exprimare înseamnă a nu fi pedepsit de lege pentru ceea ce crezi și spui.

Libertatea de exprimare prezervă democrația. *Constituția* este un instrument cu reguli pe termen lung, cu reguli pentru jocurile politice și sociale de azi și din viitor, din anul 3000. Dacă în clipa de față este puțin probabil ca cineva să facă pușcărie în România pentru că defăimează țara, nu trebuie să mulțumim *Constituției*. Este, însă, posibil ca, în viitor, lucrurile să depindă de ea. Să avem un caz când liderul opoziției este închis pentru încălcarea dreptului la imagine al autorită-

ților în funcție. Dacă ne uităm la aspectele practice ale unei campanii electorale, este clar că nu poți câștiga o bătălie pentru percepții, când ești suspect de încălcarea dreptului la imagine. Opozanții ar putea intra în ilegalitate printr-un simplu comunicat care defăimează țara sau atinge onoarea conducătorilor.

Dincolo de neajunsurile jocului democratic autohton, dacă azi libertatea de exprimare, de bine-de rău, funcționează, acest lucru nu este meritul *Constituției*. Dacă norme constituționale de tipul alineatelor 6 și 7 par azi inofensive prin amorteala lor, în viitor își pot arăta colții. Atunci când lipsa unei *Constituții* bune și bine scrise va conta, s-ar putea

să fie prea târziu pentru mulți și pentru multe lucruri.

Libertatea de exprimare este mai importantă decât pare la prima vedere. Pentru a folosi o ilustrare a lui James Buchanan, *Constituția* seamănă cu contractul pentru construcția unei case. Când facem un contract, punem răul înaintea. Chiar dacă azi meșterul este o persoană respectabilă în comunitate, mâine el sau înlocuitorul său ar putea specula părțile neclare din contract. Dacă vrem să privim în viitor, și nu doar în trecut, libertatea de exprimare trebuie să devină o normă absolută și să renunțăm la jumătăți de măsură. Putem rămâne pur și simplu la alineatul 2, „*Cenzura de orice fel este interzisă*”, fără alte adăugiri care să permită consiliilor naționale să decidă *ex ante* ce putem auzi, ce putem vedea și ce cuvinte sunt corecte politic. Sau am putea imita formularea *Primului Amendament* al *Constituției Statelor Unite*, probată cu succes mai bine de două secole: „*Parlamentului îi este interzis să facă legi care să limiteze libertatea de exprimare*”.

Soluția este, ca de multe ori în viață, simplitatea. Excepțiile nu vor face decât să altereze cel mai important sens pentru care libertatea de exprimare, ca normă constituțională, a fost inventată: acela de a ne apăra de autorități. Pentru că o *Constituție* autentică este în primul rând un manual de interdicții pentru autorități, nu pentru simplii muritori. A noastră, însă, le rezervă în continuare cetățenilor, nu puterii.

CONSTANTIN VICĂ

Mai avem baterie de un minimal?

Statul român, conform *Constituției* sale, e neutru în raport cu diferitele opțiuni culturale și sociale ale cetățenilor săi – adică în raport cu viziunile personale asupra unei vieți bune? În fond, statul nu e niciodată neutru în raport cu cetățenii: el este o „*shape of things*” care modelează nevăzut, prin simplul fapt că stabilește limba oficială, un sistem educațional, un set de instituții specifice care pot intra în contradicție cu opțiunile morale ale cetățenilor. De pe o poziție anarhistă, statul nu e dezirabil tocmai pentru că modelează continuu și insesizabil viețile indivizilor, formându-le un cadru cu necesitate limitat pentru stilurile lor de viață. În schimb, de pe o poziție liberal-minimală va trebui să răspundem la întrebarea dacă statul este neutru moral față de idealurile divergente ale unei vieți bune în acest cadru deja limitat. Cu alte cuvinte, se regăsește în *Constituția României* principiul neutralității? Din păcate, răspunsul este negativ.

Constituția României este maximală, perfecționistă și naționalistă. Este maximală pentru că presupune existența unor „crime fără victime” care trebuie judecate moral. Este perfecționistă deoarece conține o concepție particulară a vieții bune, o concepție culturală specifică despre ce sunt individul, societatea și raportul dintre ele. În cadrul oferit de *Constituția României*, indivizii nu pot alege o oarecare concepție a vieții bune și,

dacă refuză „încadrarea” constituțională, vor fi penalizați. Această *Constituție* conduce ușor la discriminări, propunând un singur model socio-cultural și imposibilitatea de a-l contesta. În ultimul rând, e o *Constituție* naționalistă prin prezența articolului 54, „*Fidelitatea față de țară este sacră*”. Acest articol e o invenție constituțională recentă, din 1991, iar ambiguitatea sa creează o panică morală. De ce fidelitate față de țară, cât timp referința continuă în *Constituție* e națiunea? Care e relația dintre stat, națiune, popor și țară – câtă vreme în *Constituție* acești termeni par a fi folosiți ca o serie de sinonime perfecte? Nu în ultimul rând, cum poate fi impusă fidelitatea față de o noțiune abstractă („*țara*”) și cum poate fi verificată sau cuantificată? Sacralitatea fidelității este alt punct nevralgic: de ce se utilizează un termen cu rezonanțe religioase într-un act care ar trebui să fie neutru față de viziunile morale ale cetățenilor? Prin faptul că impune această fidelitate fără a o defini, *Constituția României* deschide calea „crimei fără victime”. Cum s-ar manifesta infidelitatea mea față de țară și pe cine ar afecta ea? Dacă refuz să merg la război sau critic originile poporului român, sau imnul național, sau politica socială în fața unor străini sunt infidel față de țară în egală măsură? Un tânăr care dă foc tricolorului în piața publică ar trebui pedepsit pentru infidelitate?

Articolul 54 nu e singurul care oferă o

viziune maximală și perfecționistă asupra vieții cetățenilor români. În articolul 30, alin. 7, vocea *Constituției* ne interzice „*defăimarea țării și națiunii*”, fără a preciza vreodată cum se poate concretiza această defăimare. Câteva rânduri mai jos, la articolul 33, *Constituția* impune statului obligația de a păstra „*identitatea spirituală*” națională prin accesul la cultură. Modelul cultural propus de *Constituție* e unul naționalist, cu iz universalist, în care „valorile” au un loc fundamental. Cine ar trebui să facă interpretarea acestui articol? Există probabil o comisie de axiologie atașată *Curții Constituționale* care stabilește ce este și ce nu este valoare românească și universală. Problema identității e una tot maximală și perfecționistă: cine nu trăiește în conformitate cu identitatea spirituală nu e un bun cetățean. Un relativist cultural, un ateu, un individ care contestă canonul cultural românesc (Eminescu, Călușarii, Brâncuși, ortodoxia sau Mihai Viteazu etc.) sau un homosexual pot fi ușor degradați din postura de cetățeni pentru că nu sunt în acord cu discursul și valorile neoromantice ale *Constituției*.

În general, morala e o chestiune care apare între indivizi și nu poate fi extinsă la relația dintre individ și structuri sau instituții. Într-o societate plurală (așa cum e cea românească, în care există diferite minorități, nu neapărat etnice), stilurile de viață nu coincid. Putem vorbi de raporturi morale între stat, societate

și individ? Orice liberal minimal ar răspunde negativ. Dintr-o constituție liberală și minimală ar trebui excluse diferite articole care fac trimitere la noțiuni abstract-coercitive, cum ar fi cea a „*bunelor moravuri*”, o altă moștenire a constituțiilor din 1866, 1923, 1938 și 1948. Articolele 26 și 30, alături de articolul 53, care face referire la o „*morală publică*”, sunt toxice. Ele denumesc standarde societale bazate pe morală, pe ceea ce este bine, nu pe ceea ce este drept. Încă de la Immanuel Kant aflăm că nu se poate susține o prioritate a binelui în fața dreptății, iar apelul la entități generale și aproape imposibil de definit, contingente și aflate continuu în evoluție nu face decât să limiteze dezvoltarea individualităților. Există oricum o „tiranie” a opiniei publice, o presiune a majorității asupra minorităților, iar cei diferiți vor fi întotdeauna priviți drept ciudați. Cetățenii își pot contesta și critica reciproc stilurile de viață, dar niciodată statul nu ar trebui să decidă pentru una sau alta dintre părți. Prin obsesia „*bunelor moravuri*”, *Constituția României* vrea să câștige o unitate de monolit în care orice alternativă este exclusă. Statul român rămâne un mediu opac și restrictiv, în care probabil un J.S. Mill, Andy Warhol, Timothy Leary, Rocco Siffredi sau Diogene cinicul nu ar putea trăi. Și, alături de ei, toți cetățenii care vor să-și urmeze propriul ideal al vieții bune, oricât de utopic ar fi acesta.

SORIN MANICĂ

Interesul național și orientarea doctrinară a Constituției

Constituția României face referire, în repetate rânduri, la interesul național pe care autoritățile române sunt ținute să îl reprezinte într-un fel sau altul. Lipsa de claritate sau polivalența unor concepte, precum și faptul că ele aparțin vocabularului unei anumite doctrine politice fac necesar un demers interogativ pe marginea textului. El ne va spune în final care ar fi sensurile spre care merită îndreptate eforturile de revizuire a Actului Constitutiv.

Interesul național acționează ca factor de limitare a unor drepturi și libertăți. Articolul 44 alineatul 3 permite exproprierea pentru o cauză de „utilitate publică”. Cum anume se întâmplă aflăm din alineatul 5: „pentru lucrări de interes general, autoritatea publică poate folosi subsolul oricărei proprietăți imobiliare”.

Interesul național prevalează asupra celui privat și conform articolului 135 (Economia), alineatul 2, litera (b), care prevede că statul trebuie „să asigure protejarea intereselor naționale în activitatea economică, financiară și valutară”. Aceasta are loc în condițiile în care, conform alineatului 1 din același articol, „economia României este economie de piață, bazată pe liberă inițiativă și concurență”. În traducere, interesele valutare ale României nu pot fi subminate, spre exemplu, de un grup de speculatori care acționează conform legii și, întâmplător, devalorizează moneda națională. Dacă Banca Națională a României are nevoie de un raport între leu și euro pentru a menține unele echilibre macroeconomice, statul poate să limiteze sau să anu-

leze câștigurile speculatorilor.

De asemenea, chiar dacă în articolul 135, alineatul 1 este invocat principiul concurenței, iar la prima literă a alineatului următor autorii Constituției îmbrățișează concurența loială, la litera (c), textul vorbește explicit despre investiții în cercetarea științifică și tehnologică de interes public. Astfel, statul trebuie să asigure „stimularea cercetării științifice și tehnologice naționale”. Faptul nu numai că presupune existența unei tehnologii naționale atât timp cât este în vigoare documentul, dar statul este și obligat să o susțină preferențial.

La litera (d) a articolului 135 putem să aflăm că resursele naturale trebuie să fie exploatare „în concordanță cu interesul național”. Proprietatea privată este inalienabilă, însă atunci când vine vorba de „binele comun”, aceasta cade pe un loc secund, mai puțin important. La capitolul resurselor naturale se încadrează și articolul 136 (Proprietatea), alineatul 3, unde, pentru susținerea interesului național, este declarat caracterul public al resurselor naturale.

În numele interesului național, statul poate să folosească subsolul oricărei proprietăți imobiliare, să exploateze orice resursă naturală, să intervină în economie, în sistemul financiar, pe piața valutară și mai poate să dispună de sau să limiteze „exploatarea subsolului, a spațiului aerian, a apelor cu potențial energetic, a plajelor, marea teritorială, resursele naturale ale zonei economice și ale platoului continental, precum și alte

bunuri stabilite de legea organică”.

În numele „securității naționale”, adică tot în interes public, pot fi eludate drepturi precum inviolabilitatea domiciliului (articolul 31) sau dreptul la informație (articolul 27).

Problema nu este că libertățile și drepturile sunt limitate. Și în liberalismul clasic ele sunt inviolabile doar până în punctul în care ar viola libertățile și drepturile, aflate pe același palier, ale altor indivizi.

Problema nu este, evident, nici că interesul general sau al tuturor, luați împreună, cântărește mai greu decât interesul privat al fiecărui individ în parte. Ci este modalitatea partinic doctrinară în care „interesul public” este operaționalizat și susținut în Constituție. O constitu-

ție neutră, neorientată doctrinar, nici etatist, nici individualist, poate sugera o formulă de determinare a interesului general, dar nu poate stabili *ex ante* o anumită organizație (statul) drept deținătoarea interesului general. Bunăoară, de ce să stipulăm că statul trebuie să aibă în proprietate resursele naturale, și nu că acestea ar trebui să fie în proprietatea celui care aduce cele mai mari beneficii comunității?

Textul Constituției trădează o filosofie economică și socială greșită, una care nu înțelege mecanismul libertății. Nenumărați economiști au arătat că, în condițiile libertății și proprietății private, o persoană care își urmărește scopurile va servi în cele din urmă interesul general, public sau al tuturor. Dacă un antreprenor vrea să câștige bani, el trebuie să le ofere cumpărătorilor produse care să le fie pe plac. În lipsa clienților, antreprenorul nu și-ar atinge scopurile. Sub incidența acestui principiu intră și exploatarea resurselor naturale, și exproprierea unei proprietăți imobiliare, iar aceasta din urmă indiferent de compensația la prețul pieței. Pentru că interesul privat nu este neapărat manifest în prețul existent al pieței; poate proprietarul vrea mai mulți bani pe terenul pe care știe că va trece o autostradă. Încă o dată, binele general sau interesul național nu este neapărat cel pe care îl susțin și apără autoritățile oficiale.

Despre interesul național nu știm multe lucruri, decât că în numele lui autoritatea statului poate încălca drepturi și libertăți. De vreme ce, conform Constituției, autoritățile sunt cele care stabilesc „interesul național” la momentul potrivit, ele sunt „constituțional invitate” să decidă în propriul lor interes. Desigur, o vor putea face, de exemplu, printr-o majoritate parlamentară. În loc să sperăm pur și simplu că interesul lor va fi și al nostru sau și în interesul general, am putea acum formula garanții constituționale pentru acest lucru.

BOGDAN GLĂVAN

În căutarea unei constituții monetare liberale

O societate liberă are nevoie de reguli care să o pună la adăpost de eventualele interferențe ale puterii politice. La baza economiei de piață se află dreptul de proprietate privată, împreună cu normele care garantează acest drept. Moneda, ca mijloc universal de intermediere a schimburilor, joacă un rol esențial în funcționarea pieței. Este greu de subliniat suficient cât de important este rolul jucat de monedă. Atât de mare, încât sistemul monetar nu poate fi lăsat în sfera de influență a autorității politice.

O monedă sănătoasă, spunea Mises în *Teoria banilor și a creditului*, trebuie încadrată în aceeași categorie cu aranjamentele constituționale, pentru că ea protejează libertățile civile împotriva intruziunilor despotice ale guvernelor. Odată acceptată, reforma sistemului instituțional monetar ar putea fi garantată și într-o constituție scrisă.

Pasul esențial care trebuie întreprins pentru liberalizarea economică este privatizarea monedei – organizarea producției monetare pe baza dreptului de proprietate privată și a concurenței dintre diverși producători de monedă, așa cum se întâmplă în cazul majorității bunurilor. Cu alte cuvinte, desființarea monopolului de emisiune monetară exercitat în prezent de banca centrală și trecerea producției de bani în proprietate privată.

Pentru a vedea de ce, trebuie să înțe-

legem că inflația nu este decât un tip de „impozitare ascunsă”. Împreună cu Cosmin Marinescu și alți colegi, am încercat să explicăm, în cartea *Economia de piață. Fundamentele instituționale ale prosperității*, cum inflația permite autorității politice să intervină în favoarea grupurilor de interese privilegiate, redistribuind averea societății. Privatizarea monedei ar potența eforturile de reducere a statului la un rol minimal în societate, în măsura în care ea ar îngreuna considerabil această tendință de redistribuție ascunsă.

Odată cu dispariția băncii centrale, împărțirea rezervei de aur și încetarea constrângerii legale de a efectua plățile într-o singură monedă, inflația ar fi rapid eradicată, din moment ce nimeni nu este bucuros să păstreze o monedă a cărei valoare se depreciază treptat. Reforma ar duce totodată la „endogenizarea” ofertei de bani în raport cu sistemul economic și la imposibilitatea falsificării calculului economic. Consecința directă a acestui fapt ar fi grăbirea eficientizării activității economice de ansamblu și cuplarea mai fidelă și mai rapidă a structurii producției la nevoile indivizilor.

Într-un sistem de libertate a producției de monedă, publicul este liber să aleagă ce monedă utilizează, la fel cum poate alege cu ce mașină să circule. Intrarea pe piață este deschisă oricui crede că poate satisface mai bine dorințele utilizato-

rilor de bani prin oferirea unei monede mai potrivite.

Ca urmare a acestei reforme, nu doar că pe teritoriul unei țări vor putea circula liber monedele emise de alte state, dar vor fi create noi instrumente de schimb care să răspundă mai bine nevoilor populației. Băncile sau alte instituții financiare, care se dovedesc interesate, trebuie să fie libere să emită bancnote denominate în orice monedă consideră că poate avea succes pe piață, fie dolar, euro, aur, argint, coș valutar sau coș de mărfuri. Statul nu va trebui să încurajeze, nici să împiedice, utilizarea unui anumit tip de bani, de exemplu prin cerințe specifice legate de modalitatea de plată a impozitelor.

Deoarece reputația reprezintă activul cel mai de preț al emitentului de monedă, producătorii de bani ar fi stimulați să își păstreze credibilitatea. Situația creată s-ar deosebi total de cea actuală, când concurența dintre instituțiile financiare este pervertită de existența „creditorului în ultimă instanță” (banca centrală) și a reglementărilor (de exemplu, asigurarea depozitelor publicului), fenomen cunoscut drept „hazard moral” – concept atât de des invocat în explicarea crizei financiare actuale. Baniile oferite de instituții private ar atrage mai mult respect decât banii oficiali din prezent, fie și pentru simplul fapt că, potrivit normelor generale de drept, producătorul acestora

poate fi acționat în instanță pentru orice încercare de a-și fraudă clienții, în vreme ce banca centrală stă la adăpost de acest pericol.

Concurența dintre producătorii de monedă va funcționa în beneficiul publicului, asigurându-ne că preferințele acestora, manifestate prin cererea pentru diverse monede, vor fi satisfăcute cu promptitudine. Dacă în trecut concurența a dus la supremația monedei de aur sau de argint, rezultatul se poate repeta în urma introducerii reformei monetare: este de necontestat faptul că monedele-marfă prezintă un avantaj în fața celor de hârtie. În timp ce monedele-hârtie prezintă utilizatorului riscul de a se confrunța, la limită, cu evaporarea totală a valorii, odată cu scăderea dramatică a cererii, posesorii monedelor marfă sunt „acoperite” cu o resursă reală.

În orice caz, libertatea de acțiune în domeniul monetar va fi în măsură să ne arate ce preferă utilizatorii. Abia atunci discuțiile actuale obișnuite despre configurarea sistemului monetar își vor arăta inutilitatea. Pentru că, azi, toate presupun că singurul tip de organizare monetară care merită atenție este cel bazat pe monopolizarea producției de monedă de către state. Atunci vor înțelege mulți și cât de dăunător a fost tratamentul problemelor din perspectiva avantajelor și costurilor statelor, nu ale indivizilor.

VLAD TARKO

Ghid de buzunar pentru reforma impozitării

Impozitele și taxele reprezintă condiția necesară fundamentală pentru ca statul să poată interveni în economie și în societate. Orice activitate a Executivului, a Legislativului și a sistemului juridic necesită bani, iar acești bani provin din taxe și impozite. Însăși activitatea guvernului de a colecta impozite este plătită din impozitele extrase mai devreme.

Există o diferență fundamentală între banii pe care îi plătim prin impozite și banii pe care îi plătim atunci când cumpărăm ceva (produs sau serviciu) pus în vânzare pe piață: impozitele sunt obligatorii, iar nerespectarea acestei obligații se pedepsește. În România, pedeapsa pentru evaziune fiscală este, în prezent, de închisoare până la 15 de ani. Această pedeapsă uriașă a fost instituită de guvernul Tăriceanu, reprezentând o creștere de la pedeapsa maximă de 8 ani, instituită de guvernul Năstase, care, la rândul ei, fusese o creștere a pedepsei anterioare de până la 7 ani.

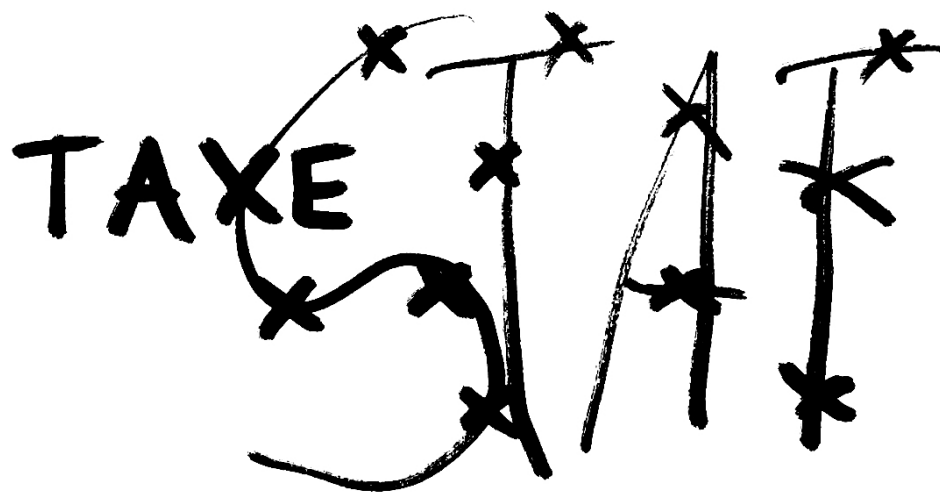
În schimbul impozitelor, statul se angajează să ofere o sumă de servicii cetățenilor. Se presupune că cel puțin o parte dintre aceste servicii fie nu pot fi oferite de agenți privați, fie nu ar avea acces la ele toți cetățenii, cu toate că ele sunt totuși mult prea importante pentru a nu fi disponibile oricui. În acest sens, se vorbește de un contract social între stat și cetățeni. Acesta nu este un contract verificabil pentru că nu este voluntar, ci impus cu forța cetățenilor, însă, chiar și așa, este o mare realizare democratică faptul că, în prezent, se consideră că, în mod ideal, activitățile guvernului și parlamentului trebuie să fie în slujba cetățeanului care plătește. Situația reală din

Acesta este și motivul pentru care, dacă firmele private pot să ofere vreun serviciu pe care-l oferă și statul, statul nu trebuie să abuzeze de puterea sa împiedicând această concurență privată să apară (sau, dacă a apărut, să încerce s-o elimine).

În prezent, statul român împiedică această concurență privată, de pildă în domeniul transporturilor, educației și justiției; acesta este unul dintre motivele pentru care transportul în comun în București este dezastruos, educația în România este extrem de proastă, iar justiția extraordinar de lentă. *RATB*, școlile, liceele și facultățile, precum și judecătoriile nu au niciun motiv pentru a încerca măcar să satisfacă dorințele cetățenilor, pentru că, indiferent dacă o fac sau nu, banii tot vin și angajații își păstrează funcțiile lor. De ce s-ar obosi? Mai mult, de fiecare dată când ceva merge prost, orice agenție de stat are același răspuns: „Insuficiente fonduri; dacă aveam mai mulți bani, făceam!”. Cu alte cuvinte, spre deosebire de mediul privat, în care cei care nu reușesc să satisfacă dorințele clienților se trezesc rapid pe cale de dispariție, în mediul administrativ, cu cât performezi mai prost, cu atât primești mai multe fonduri!

Oamenii când aud de așa ceva aleargă imediat la democrație. Și se întreabă: avem aici cumva de-a face cu un eșec al democrației? Nu ar fi trebuit oamenii să voteze cu primarul care rezolvă problema *RATB*-ului, cu partidul care are un plan de reformă coerent pentru educație și justiție? Răspunsul, desigur, este că nu există niciun partid care să aibă vreun plan coerent pentru mai nimic. Și, ori-

de avize și adeverințe de la stat. Iar acest lucru presupune, totodată, să le lase românilor mai mulți bani în buzunar. Oamenii sunt săraci pentru că guvernul vine și le ia banii, iar apoi le dă ordine și indicații inepte în loc să-i lase în pace. Și, de parcă asta n-ar fi suficient, le mai pune și bețe-n roate antreprenorilor, fie ei români sau străini, care i-ar putea angaja pe oameni în activități utile și productive și care ar putea aduce fonduri și capital în zonele mai slab dezvoltate.

Resursele și dreptul de decizie trebuie să aparțină celor care au cunoașterea relevantă în timp real. Pentru majoritatea problemelor, aceștia sunt agenții economice răspândiți în miile de contexte locale. Aici stă forța faimosului argument hayekian al cunoașterii dispersate și aici rezidă slăbiciunea constituției sistemului nostru fiscal.

Pentru a îndrepta situația, trebuie acționat asupra cauzelor instituționale profunde, și nu asupra unor indivizi particulari aleși drept țapi ispășitori din considerente de rivalități politice. Pe scurt, trebuie schimbat sistemul de impozitare și conceptul de buget al statului. Sistemul de impozitare trebuie făcut mult mai simplu și clar (reducându-l la un singur formular completat o dată pe an); trebuie redusă distanța dintre contribuabil și folosirea banilor lui de către stat, evitându-se astfel pierderea lor pe drum; trebuie eliminate toate taxele și impozitele despre care știința economică a demonstrat că nu își pot atinge scopurile declarate (taxele vamale fiind exemplul cel mai evident); trebuie eliminate taxele ascunse prin care cetățenii sunt fraudați de către stat (cum ar fi devalorizarea banilor ca urmare a tipăririi lor de către *BNR*, o metodă prin care guvernul obține fonduri suplimentare pe lângă taxele colectate); trebuie creat și susținut un sistem de competiție instituțională între diferitele regiuni ale României și ale Europei, în condiții de independență fiscală a primăriilor (în opoziție față de uniformizarea fiscală propusă de *Tratatul de la Lisabona*); și, nu în ultimul rând, trebuie crescută componenta voluntară, ducând mai departe principiul *Legii 2%* prin care, în prezent, oamenii pot ceda 2% din impozit către orice organizație nonguvernamentală doresc (conceptul putând fi extins ușor, cel puțin în domeniul educației și sănătății, de pildă, prin intermediul unor sisteme de vouchere).

În lumina celor spuse mai sus, o constituție sau un ghid de buzunar pentru următoarea reformă fiscală ar trebui să includă cel puțin următoarele principii

pentru taxe și impozite:

1. Cât mai puține.
2. Cât mai clare, simple și transparente (fără taxe ascunse, fără taxare dublă).
3. Fără taxe motivate de o morală specială de grup (fără taxe de viciu, fără taxare proporțională).
4. Fără reminiscențe mercantiliste și feudale (fără taxe vamale, fără taxe aplicate unor producători/distribuitori în beneficiul altora, precum taxa auto, fără taxe de moștenire și de proprietate).
5. Distanță cât mai mică între autori-

tatea care folosește banii din impozite și autoritatea colectoare, pentru simplificarea aparatului birocratic.

6. Competiție instituțională cât mai severă și descentralizare fiscală în interiorul României și la nivel european. Această măsură ar limita drastic influența intereselor speciale și ar responsabiliza comunitățile locale.

7. Întărirea componentei voluntare (extinderea și creșterea ponderii principiului 2% și a sistemului de vouchere în toate domeniile de interes general și nelimitate la teritoriul României).

8. Bugetare stabilă și multianuală, astfel încât finanțarea să fie orientată către proiecte de mare amplitudine, pe termen lung și de interes general. Intervențiile numeroase în proiecte punctuale scapă de sub control și servesc interese speciale și cresc oportunitățile de trafic de influență. Orice alocări pentru proiecte specifice vor fi votate în parlament numai de majorități calificate.

IMPOZIT

România este foarte depărtată de acest ideal. Motivul nu este doar corupția, ci și irosirea involuntară a fondurilor din cauza birocrăției excesive și incompetenței, precum și agresiunea față de concurența privată la adresa serviciilor oferite de stat.

De ce este diferența dintre a cumpăra un serviciu disponibil pe piață și a plăti taxe pentru a susține funcționarea statului o diferență „fundamentală”? Pentru că, atunci când plătim în mod voluntar pentru ceva, producătorul este obligat, dacă ține la propriul său interes, să țină cont de preferințele noastre – destinatarii serviciului pe care-l oferă; dacă nu o face, în cele din urmă, dă faliment. Dacă producătorul are însă posibilitatea să ne ia banii cu forța, atunci nu mai are niciun motiv pentru a-și bate capul cu calitatea serviciului pe care ni-l oferă. Acesta este motivul pentru care serviciile și produsele oferite de stat sunt întotdeauna mai proaste decât serviciile și produsele similare oferite de firme private.

cum, numărul problemelor este atât de mare, dinamica lor atât de rapidă și complexă, iar partidele atât de puține, încât nu se pune problema ca votul să poată duce în mod realist la eficientizarea statului în probleme de detaliu.

Cei care cred că avem de-a face cu un eșec al democrației se înșală foarte tare. Democrația nu e făcută pentru a rezolva probleme excesiv de particulare. Pentru asta există piața liberă. A folosi democrația pentru a rezolva probleme de management și coordonare care merg până la a decide structura bugetului și achizițiile unui spital sau orarul și numărul mijloacelor de transport în comun înseamnă a cânta la pian cu mânuși de box. Indiferent cine se va găsi în scaunul de prim-ministru nu va reuși să rezolve problemele României – el sau ea personal –, tot ce poate face este să le permită românilor să găsească singuri soluții la problemele cu care se confruntă și să le permită să pună în aplicare aceste soluții fără sute

Supliment editat de Centrul de Analiză și Dezvoltare Instituțională (CADI) și apărut cu sprijinul Fundației Konrad Adenauer

CADI
ZENTHERIN
Centrul de Analiză și Dezvoltare Instituțională

Konrad Adenauer Stiftung

Responsabil de proiect: Armand Goșu;
Secretariat & contabilitate: Cristina Spătarelu, Ludmila Ionescu;
Redactor responsabil: Răzvan Brăileanu;
Corectură: Bernard Noghiu, Mara Ștefan;
Grafică: Dan Perjovschi;
Tehnoredactare: Nicolae Rusu.

O Constituție pentru libertate continuă seria Suplimentelor Libertariene, un proiect publicistic CADI în colaborare cu revista 22. Vă invităm pe www.cadi.ro pentru a comenta împreună articolele.